

فرهنگ رجال معاصر بحرین

ویراست نخست

زیر نظر

سید محمد صادق خرازی

به سعی و اهتمام

سولماز صدقی محمد فرازمند سیدعلی موجانی

انتشارات عظام

سرشناسه	صدقی، سولماز، ۱۳۵۶-، گردآورنده
عنوان و نام پدیدآور	فرهنگ رجال معاصر بحرین / زیر نظر محمدصادق خرازی: به سعی و اهتمام سولماز صدقی، محمد فرازمند، علی موجانی.
مشخصات نشر	تهران: عظام، ۱۳۹۰
مشخصات ظاهری	۲۳۱ص
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۹۲۶۱۶-۴-۲
وضعیت فهرست‌نویسی	فیا
موضوع	سیاستمداران-- بحرین-- قرن ۲۰م-- سرگذشتنامه.
موضوع	بحرین- سرگذشتنامه.
شناسه افزوده	موجانی، سیدعلی، ۱۳۴۸-، گردآورنده
شناسه افزوده	فرازمند، محمد، ۱۳۴۰-، گردآورنده
شناسه افزوده	خرازی، سیدمحمدصادق، ۱۳۴۲-، ناظر
رده‌بندی کنگر	DS ۲۷۷/۶ ۱۳۹۰ ۴ص ۳۶/
رده‌بندی دیویی	۹۵۳/۶۵۰
شماره کتابشناسی	۲۵۹۱۳۶۸۰

فرهنگ رجال معاصر بحرین

زیر نظر، سیدمحمدصادق خرازی

مؤلفین: سولماز صدقی، محمد فرازمند، سیدعلی موجانی

ناشر: عظام

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۰

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

طراح جلد: حسین زریاب

چاپخانه: گل‌وردی

ناظر چاپ: علی حاجی باقریان

بها: ۸۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۲۶۱۶-۴-۲

فهرست

۱۵.....	مقدمه
۲۳.....	رجال بحرین
۲۳.....	آلیس توماس سمعان
۲۳.....	آیات حسن یوسف القرمی
۲۵.....	ابراهیم العریض
۲۷.....	ابراهیم حسین علی آل اسماعیل
۲۷.....	ابراهیم شریف
۲۸.....	ابراهیم محمد ابراهیم بوصندل
۲۹.....	ابراهیم محمد ابراهیم حمد الحادی
۳۰.....	ابراهیم محمد حسن حمیدان
۳۰.....	ابراهیم محمد حسن فخرو
۳۱.....	ابراهیم محمد علی البشمی
۳۳.....	ابراهیم یوسف عبدالله
۳۴.....	احمد ابراهیم محمود بهزاد
۳۵.....	احمد ابوبکر جناحی
۳۵.....	احمد الشمالان
۳۶.....	سید احمد الغریفی
۳۷.....	احمد حسین ابراهیم عباس
۳۷.....	احمد عبدالعزیز الخیاط
۳۷.....	احمد عبداللطیف البحر
۳۸.....	احمد عبدالله احمد حاجی
۳۹.....	سید احمد عدنان العلوی
۴۰.....	احمد محمد حمد عبدالله آل خلیفه

۴۱	انور عبدالرحمن
۴۲	باسم یعقوب الحمر
۴۲	بهیه جواد الجشی
۴۳	بهیه عبدالرسول العرادی
۴۴	جاسم احمد حسن المؤمن
۴۵	جاسم احمد عبدالکریم السعیدی
۴۶	جاسم حسن بن سلف عبدالعال
۴۶	جاسم حسین علی غلوم
۴۷	جاسم فخر و
۴۷	جاسم محمد جاسم الموالی
۴۸	جاسم محمد حسن مهدی
۴۹	جعفر شعبان علی محمد
۵۰	جلال فیروز غلوم فیروز
۵۱	جليله سلمان
۵۲	جمال محمد عبدالرحمن فخر و
۵۳	جمعه محمد جمعه الکیمی
۵۳	جمیل علی آل متروک
۵۴	سید جمیل کاظم حسن محمد
۵۵	جمیله علی سلمان احمد نصیف
۵۵	جواد سالم العریض
۵۷	جواد فیروز غلوم فیروز
۵۸	جهاد حسن ابراهیم بو کمال
۵۸	سید حبیب مکی هاشم
۵۹	حسن جاسم محمد مکی
۵۹	حسن سالم حسن الدوسری
۶۰	حسن عبدالله فخر و
۶۱	حسن علی حسن مشیم
۶۲	حسن علی محمد سلطان
۶۲	حسن عید راشد بوخماس
۶۳	شیخ حسن عیسی مرزوق
۶۳	حسین عبدالله حسن قرقور
۶۴	حسین محمد علی العریبی

- ٦٦..... حسين منصور على الصغير
- ٦٦..... حمد خليل ابراهيم المهندي
- ٦٧..... حمد عيسى سلمان آل خليفة
- ٦٨..... حمد مبارك حمد النعيمي
- ٦٨..... حمده خميس احمد
- ٦٩..... حمزه علي جاسم كاظم الديري
- ٧٠..... شيخ حمود عبدالله آل خليفة
- ٧٠..... حميد صنفور
- ٧٠..... سيد حيدر حسن علي حسن السري
- ٧١..... شيخ خالد احمد محمد آل خليفة
- ٧٢..... خالد البسام
- ٧٢..... خالد حسين المسقطي
- ٧٣..... خالد حمد عيسى آل خليفة
- ٧٤..... خالد خليفة دعيج آل خليفة
- ٧٥..... خالد عبدالرحمن خليل المؤيد
- ٧٦..... خالد عبدالرسول آل شريف
- ٧٧..... خالد عبدالله البسام
- ٧٧..... شيخه خلديه محمد خليفة سلمان عيسى علي الكير آل خليفة
- ٧٨..... شيخ خلف احمد العصفور
- ٧٩..... خليفة احمد آل خليفة
- ٧٩..... خليفة احمد خليفة الظهراني
- ٨٠..... خليفة سلمان حمد آل خليفة
- ٨١..... خليل ابراهيم سلمان المزروق
- ٨٢..... خليل ابراهيم محمد الذوادي
- ٨٣..... خميس المقفله
- ٨٣..... خميس حمد محمد الرميحي
- ٨٣..... خوله مطر
- ٨٤..... دلال جاسم عبدالله الزايد
- ٨٥..... راشد مال الله عبدالرحمن السبت
- ٨٥..... رباب عبدالنبي سالم العريض
- ٨٥..... رشيد المعراج
- ٨٦..... رنا بنت عيسى دعيج آل خليفة

۸۶	 رولا جاسم محمد الصفار
۸۷	 زکریا راشد العشری
۸۸	 زینب الخواجه
۸۸	 زینب حسن احمد آل جمعه
۸۹	 زینب علی التاجر
۸۹	 سامی علی حسن قمبر
۸۹	 سامی محسن محمد البحری
۹۰	 سیک بنت ابراهیم آل خلیفه
۹۱	 سعدی محمد عبدالله
۹۱	 سعود عبدالعزیز قاسم کانو
۹۲	 سعید عبدالنبی محمد الشهابی
۹۲	 سلمان حمد عیسی آل خلیفه
۹۳	 سلمان عبدالله سالم
۹۵	 شیخ سلیمان المدنی
۹۵	 سمیر عبدالله احمد الشویخ
۹۵	 سمیره ابراهیم عبدالرسول رجب
۹۶	 سوسن الشاعر یا شوزن الشاعر معروف به ام سام
۹۷	 صادق احمد رحمه
۹۸	 صادق احمد عبدالوهاب ربیع
۹۸	 صادق عبدالکریم الشهابی
۹۹	 صادق عبدالمهدی حسن البصری
۱۰۱	 صلاح علی محمد عبدالرحمن
۱۰۴	 سید ضیاء یحیی علی مکی
۱۰۵	 طلال الزین
۱۰۵	 عادل عبدالرحمن جاسم المعاوده
۱۰۶	 عادل عبدالرحمن محمد العسوی
۱۰۷	 عادل منصور محمد الستری
۱۰۸	 عائشه سالم سیف مبارک
۱۰۸	 عباس حسن ابراهیم سلمان
۱۰۹	 سید عباس هاشم علوی شهاب
۱۰۹	 عبدالأمیر منصور الحاج محمد عبدالرسول الجمری ملقب به «اباجمیل»
۱۱۰	 عبدالجلیل خلیل ابراهیم حسن

- عبد الجليل عبدالله يوسف السكيس ١١١
- عبد الحسين احمد كاظم عبد على المتغوى ١١٢
- عبد الحسين على ميرزا ١١٢
- عبد الحلیم عبدالله احمد مراد ١١٣
- عبد الرحمن ابراهيم عبدالسلام محمد ١١٤
- عبد الرحمن راشد عبدالرحمن بومجيد ١١٤
- عبد الرحمن عبدالعزیز جواهری ١١٥
- عبد الرحمن محمد احمد الغنم ١١٥
- عبد الرحمن محمد سيف جمشير ١١٦
- عبد الرضا محسن زهير محسن ١١٧
- عبد العزيز الشعلان ١١٧
- عبد العزيز جاسم كانو ١١٨
- عبد العزيز جلال المنير ١٢٠
- عبد العزيز حسن على ابل ١٢٠
- عبد العزيز عبدالله محمد الموسى ١٢١
- شيخ عبدالعظيم المهتدى البحراني ١٢١
- عبد الغفار عبدالعزیز عبدالله ١٢٢
- عبد الغنى عبدالعزیز خليل ابراهيم ١٢٣
- عبد اللطيف احمد شيخ محمد صالح ١٢٣
- عبد اللطيف راشد الزباني ١٢٤
- عبد الله الزايد ١٢٤
- عبد الله القرمزى، كنيه ابو حكيم ١٢٥
- شيخ عبدالله جعفر احمد العالى ١٢٥
- عبد الله حسن سيف ١٢٦
- عبد الله خلف راشد الدوسرى ١٢٦
- عبد الله راشد ابراهيم العالى ١٢٦
- عبد الله على كانو ١٢٧
- سيد عبدالله سيد مجيد سيد ابراهيم العالى ١٢٧
- عبد المجيد محمد على السبع ١٢٨
- عبد النبي سلمان احمد ناصر ١٢٩
- عبد الوهاب حسين على احمد اسماعيل ١٣٠
- عبد الهادي احمد عيسى مرهون ١٣٠

۱۳۱.....	عبدالهادی خلف
۱۳۲.....	عبدالهادی عبدالله حبیل الخواجه
۱۳۳.....	عبدعلی عبدالله العلیوات
۱۳۴.....	عبدعلی محمد حسن
۱۳۶.....	عثمان محمد شریف الریس
۱۳۷.....	عزیزه البیاض
۱۳۸.....	عصام یوسف عبدالله عبدالکریم جناحی
۱۳۹.....	علاء احمد محمد ابراهیم حبیل
۱۴۰.....	علاء الیوسف
۱۴۰.....	علی سید ابراهیم الترفیفی (کمال الدین)
۱۴۱.....	علی احمد عبدالله علی
۱۴۲.....	علی الجلاوی
۱۴۲.....	علی جواد احمد الشیخ
۱۴۳.....	علی راشد حسن العشری
۱۴۴.....	علی سلمان احمد سلمان (شیخ علی سلمان)
۱۴۵.....	علی صالح عبدالله الصالح
۱۴۵.....	علی عبدالرضا الشیخ سلمان الشیخ احمد آل عصفور
۱۴۶.....	علی عبدالله حسن الجبل
۱۴۸.....	علی عبدالهادی مشیمع
۱۴۸.....	علی عیسی صقر
۱۴۸.....	علی قاسم ربیعہ
۱۴۹.....	علی محمد عبدالرحمن حسن فخر
۱۵۰.....	علی محمد عبدالله مطر
۱۵۱.....	علی محمد علی السماهیجی
۱۵۱.....	علی مهدی علی الأسود
۱۵۱.....	عیسی احمد ابوالفتح علی
۱۵۳.....	عیسی احمد قاسم الدرازی البحرانی (شیخ عیسی قاسم)
۱۵۴.....	عیسی جاسم محمد المطوع
۱۵۵.....	عیسی حسن عبدالرسول رجب
۱۵۵.....	عیسی سلمان حمد آل خلیفه
۱۵۶.....	شیخ عیسی عبدالله الجودر
۱۵۶.....	غاده یوسف جمشیر

- غانم فضل غانم البوعينين ١٥٨
- فاضل عيسى منصور ١٥٨
- فاطمه البلوشي ١٥٩
- فريد غازي جاسم رفيع ١٦٠
- فواد احمد جاسم الحاجي ١٦٠
- فواز محمد خليفه آل خليفه ١٦١
- فوزيه سعيد عبدالله الصالح ١٦٢
- فهد الرحمان ١٦٣
- فيصل حسن عبدالله فولاذ ١٦٣
- فيصل يعقوب الحمر ١٦٤
- قاسم احمد يوسف فخرو ١٦٥
- قاسم حداد ١٦٥
- كريم المحروس ١٦٦
- كريم فخراوى ١٦٧
- كمال احمد محمد ١٦٧
- لطيفه محمد احمد القعود ١٦٨
- لميس ضيف ١٦٨
- لؤلؤه صالح العوضى ١٧٠
- ليلى احمد عبدالرحمن ١٧٠
- ليلي سيد عيسى ١٧١
- مجيد محسن العلوى ١٧١
- مجيد مرهون ١٧٢
- مجيد ميلاد احمد الجزيري ١٧٤
- محمد ابراهيم المطوع ١٧٥
- محمد ابراهيم محمد الكعبي ١٧٥
- محمد جابر الانصاري ١٧٥
- محمد جاسم النتم ١٧٦
- محمد جميل عبدالأمير الجمرى ١٧٧
- شيخ محمد حبيب الصفاق [المقداد] ١٧٧
- محمد حسن باقر رضى ١٧٨
- محمد حسن الشيخ منصور السرى ١٧٩
- محمد حسين احمد الخياط ١٧٩

محمد خالد ابراهيم محمد	۱۸۰
محمد خليفه آل خليفه	۱۸۰
محمد سيف جبر المسلم	۱۸۱
محمد عباس على عيسى	۱۸۱
محمد عبد الغفار عبدالله	۱۸۳
محمد عبدالله الشيخ جعفر آل عباس	۱۸۴
محمد عبدالله منصور	۱۸۵
محمد على منصور الستري	۱۸۶
محمد فيحان صالح الدوسري	۱۸۶
محمد هادي اجيد منصور الطلواحي	۱۸۷
محمد يوسف راشد البرفلاسيه	۱۸۷
محمد يوسف يعقوب مرغل	۱۸۸
شيخه مريم بنت حسن آل خليفه	۱۸۹
مشعل كانو	۱۹۰
مطر ابراهيم على مطر	۱۹۰
مكي هلال مكي الوداعي	۱۹۳
منصور حسن عبدالرسول رجب	۱۹۳
منصور سرحان	۱۹۴
منصور عبدالامير الجمري	۱۹۵
مني المؤيد	۱۹۶
منيره عيسى هندي	۱۹۶
مي بنت محمد آل خليفه	۱۹۶
نادر حسن يعقوب البوري	۱۹۷
ناصر حمد عيسى آل خليفه	۱۹۷
ناصر حميد شيخ ناصر المبارك	۱۹۸
ناصر شيخ عبدالله ناصر القضاله	۱۹۹
ناتسي ديننا ايلي خضوري	۲۰۰
نبيل احمد رجب	۲۰۱
نبيل يعقوب الحمر	۲۰۳
ندی عباس حفاظ	۲۰۳
نزار صادق البحارنه	۲۰۴
وداد محمد حسن الفاصل	۲۰۵

۲۰۶	ولید رشدان
۲۰۶	سید هادی حسن محمد الموسوی
۲۱۱	هاله رمزی فایز قریبه
۲۰۸	هاله محمد جابر الانصاری
۲۰۹	هدی عزرا ابراهیم نونو
۲۰۹	هدی فخر
۲۱۰	هیار اند آل حلیفه
۲۱۱	یوسف الشیراوی
۲۱۱	یوسف حسین احمد الهروی
۲۱۲	یوسف زین العابدین محمد زینل
۲۱۳	ضمیمه

فرهنگ رجال معاصر ایران، دومین کتاب از مجموعه آثاری است که جمعی از پژوهشگران و محققان ایرانی پدید آورده‌اند و کوشیده‌اند با معرفی شخصیت‌های تأثیرگذار محیط پیرامونی ایران، به روند ارتباط و تعامل افزون‌تر میان ایران و همسایگان آن، در لایه‌های گوناگون و سطوح اجتماعی متفاوت یاری رسانند.

ایران کنونی سرزمینی است که مرزهای فرهنگی تاریخی آن، همواره بسی گسترده‌تر از جغرافیای سیاسی آن بوده است و جغرافیای کنونی ایران، تنها بخشی از آن فرهنگ و تاریخ روزگاران کهن را نمایندگی می‌کند. راز کامیابی‌های فرهنگی ایران زمین تاریخی، در دو واژه تحمل و تعامل قابل توصیف است. فرهنگ ایرانی آنگاه که با یورش‌های نظامی، یا موج آثار فرهنگی و تمدنی بیگانگان روبه‌رو می‌شد، از اصل تحمل برای طی دوران سخت تطابق بهره می‌جست و رجال سیاسی-فرهنگی وقت و جامعه پیوسته به آنها، عناصر پسندیده فرهنگ جدید را در درون هويت کهن خود بومی می‌کردند.

در عرصه‌های فرهنگی، تعصب‌ورزی یا انزواطلبی در برابر بیگانه، در حافظه و تجربه تاریخی ما، دست کم تا قرن حاضر نمونه روشن و بارزی نداشته و شیوه ایرانیان در برابر فرهنگ‌های جدید، ترویج سنت‌ها و باورهای فرهنگی خویش، در کنار احترام به عناصر مثبت دیگر فرهنگ‌ها بوده است. راز جاودانگی هويت تاریخی ما ایرانیان،

در همین نکته است و این می‌تواند نشانی از رفتار مسئولانه و خردمندانه نیاکان ما نسبت به محیط پیرامونی خویش در مسیر تاریخ باشد.

ایران در محیط فرهنگی ترک، عرب و هندی جای گرفته بود و با تحولات ناشی از انقلاب صنعتی در قرن هیجدهم میلادی، شاخص‌های جدیدی نیز در محیط پیرامونی ایران ظهور کرد. دنیای غرب با همه پیچیدگی‌ها و تفاوت‌هایی که داشت، در سراسر دویست سال اخیر، درفش فکری و فرهنگی خود را همراه حضور نظامی، در خیمه سیاسی خویش در این محیط برافراشت. همراه با رویکرد استعماری قدرت‌های غربی در قرن‌های هیجدهم و نوزدهم نسبت به منطقه‌ای که ما در آن زندگی می‌کنیم، ابزارهای تأثیرگذار نوینی چون رسانه‌ها نیز، بر متغیرهای منطقه‌ای افزودند. در چنین شرایطی، **ایران و همسایگان** تحت تأثیر تفوق فرهنگی حاصل از جذابیت‌های تکنیکی دنیای خارج از منطقه، اندک پیوندهای کهن و سنتی درون منطقه‌ای خود را که موجب همبستگی و پیوستگی جوامع پیرامونی ما با ایران بود، از دست دادند و از هم فاصله گرفتند. پدیده نوین در حقوق بین‌الملل، یعنی تعیین حدود مرزی برای قلمرو سیاسی کشورها نیز، عامل دیگری برای بروز انواع و اقسام جدال‌ها بود. بنابر این، به همان میزان که از رابطه پیوسته درون منطقه‌ای ما کاسته می‌شد، زمینه‌های تعاملات فرامنطقه‌ای، از سوی ما و نیز از سوی همسایگان ما کاهش می‌یافت؛ شرایطی که مجموعه آنها سبب شد نوعی بی‌اعتمادی و سوء تفاهم بر منطقه سایه افکند و تا به آن سطح عمیق و بنیادین برسد که بتواند اسباب جنگی هشت ساله میان دو عنصر به هم پیوسته در منطقه ما را فراهم کند.

در چنین شرایطی، برای جلوگیری از تکرار حوادث تلخ تاریخی گذشته، باید طرحی نو درانداخت و به ابتکاراتی جدید اندیشید تا بتوانیم زمینه افزایش همبستگی منطقه‌ای را تقویت کنیم. در این مسیر، ایجاد بانک اطلاعات ساده از شخصیت‌های تأثیرگذار در ساخت جامعه، می‌تواند یکی از گام‌های نخست در مجموعه ابتکارها و طرح‌ها تلقی شود. طبقات اجتماعی و ساخت سیاسی- فرهنگی یک کشور، به همان

میزان که تابعی از تاریخ آن سرزمین است، می‌تواند آهنگ دگرگونی‌ها و تحولات را در ربط با شخصیت‌های تأثیرگذار نشان دهد؛ شخصیت‌هایی که تأثیر اجتماعی خویش را از دست نداده‌اند.

همکاران ما در این پژوهش کوشیده‌اند فارغ از تعاریف ویژه، وابستگی‌های قومی یا محلی، اعتقادات دینی و سیاسی، اطلاعات اولیه از شخصیت‌های تأثیرگذار منطقه را گردآوری و منتشر کنند، بلکه از این راه، زمینه ارتباط و شناخت عمومی نخبگان اجتماعی را یکدیگر فراهم گردد.

بحرین نمونه‌ای از کشورهای منطقه پیرامونی ماست که به سبب سوابق دیرین تاریخی خود با ایران، از جهت بخشی از سطوح اجتماعی و هم به سبب باورهای مذهبی، و مانند اینها، پیوستگی و وابستگی عمیق‌تری با ایران دارد. سرزمینی که پس از اعلام استقلال، در فضای حضور عناصر فرامنطقه‌ای، به دلایل نه چندان روشن و با پنداشتی چه بسا غیردقیق، بر روابط فرهنگی با ایران و منطقه‌ای که در آن قرار داشت، چشم فرو بست و بدین‌گونه، تاریخ درحالی‌که این «مجمع‌الجزایر» در غوغای تاریخ‌سازی و تبلیغات تاریخ‌سازان به محاق فراموشی افتاد.

جابه‌جایی‌های قومی و اجتماعی در بحرین نیز، که بخشی متأثر از نیاز به نیروی کار بود، در چند دهه اخیر، اسباب دگرگونی‌هایی در سیمای اجتماعی کشورهای جنوبی خلیج فارس و از جمله بحرین را فراهم آورد. به موازات این پدیده، رقابت‌های تاریخی و قومی-مذهبی میان بخش‌های گوناگون جامعه بحرین موجب شد تا تصویر ما از طبقات اجتماعی جامعه بحرین با همه پیوستگی‌های کهن تاریخی، قدری مبهم بماند. سرانجام، آنچه بر همه این عوامل تأثیر اساسی نهاد، اغراض سیاسی دولت‌های دو کشور و فقر دانش دیپلماسی میان دو طرف برای کاستن از زوایای این تصورات غیرواقع بود: ارتباطات میان دو ملت، تنها به مجاری دیپلماتیک منحصر شد و بدین‌گونه، تصویر طرفین از یکدیگر مخدوش به نظر آمد. البته در این

میان، باید به بازی عناصر فرمانطقه‌ای چون بریتانیا به ویژه در نیمه قرن بیستم و برخی از کشورهای درون منطقه‌ای هم توجه کرد.

با این همه، جامعه ایرانی تبار بحرین و جوامع بحرینیان مقیم ایران در هر دو سواند که نیستند: در بسیاری از شهرهای صفحات جنوب ایران، محلات بحرینی و القاب بحرینی مؤید همان پیوستگی کهن تاریخی است.

در ساخت اجتماع و سیاست بحرین کنونی، عناصر گوناگونی به سبب خاستگاه تاریخی خود حضور و تأثیر دارند. اینجا تنها سخن از خاندان حاکم و پیوستگان آنها، رهبران مذهبی، خانواده‌های سرشناس و بانفوذ، رهبران جوامع مهاجر و طبقات فرودست جامعه نیست، بلکه هر شخصی که خواسته یا ناخواسته در حیات کنونی اجتماع بحرینی تأثیر ملموس دارد، باید طرف توجه باشد و معرفی شود: حاکم کنونی شیخ حمد بن عیسی یا یکی از خاندان‌های سرشناس و بانفوذ کانوس (کانو)، القصبی، المؤید، درویش، علیرضا، شیراوی، العریض، الخرو (خروس)، حاتم (باتم)، الزیانی، الوزان؛ یا رهبران مذهبی و حتی دانش آموز جوانی به نام رمزی که در حوادث ماه‌های اخیر بر اثر خشونت حکومت در معابر شهر جان باخت، برای مشارکت اجتماعی بیشتر بخش‌های ناراضی جامعه.

گروه تحقیق ما به این نکته نظر داشته‌اند که جوامع کشورهای پیرامونی همچون ایران، در مسیر تحولات داخلی و اجتماعی عمیقی قرار گرفته‌اند و تغییرات نسلی به تنهایی نمی‌تواند بیانگر و نشانگر این تحولات باشد. افزایش شعور اجتماعی درون منطقه‌ای که با تکاپوی بیداری اسلامی درآمیخته، می‌تواند یکی دیگر از محرک‌های تحولات اجتماعی درون منطقه‌ای تلقی شود و در این جهت، هیچ یک از مرزهای سیاسی بر ساخته کنونی نمی‌تواند جداری در برابر آن برپا کند.

بدیهی است که این پژوهش، نمی‌تواند تصویری کامل از جامعه معاصر بحرین باشد: شناخت ما به سبب فقدان ارتباط مناسب و مستمر با مراکز پژوهشی و تحقیقی کنونی بحرین، همچنان در مراحل نخستین است. با وجود همه دشواری‌ها در راه

دسترسی به منابع دقیق اولیه، کوشش شده است اطلاعات موجود دقیق باشد، اما داوری در باب بسیاری از اشخاص و حوادث، باید به مستندات بیشتری متکی باشد؛ ما در خصوص اشخاص و شهروندان سرزمین همسایه، در مقام داوری نبوده‌ایم؛ بلکه تنها در بخش توصیف برخی از موارد خاص، به اخبار و گزارش‌های متقن استناد کرده‌ایم، که صحت آنها را حتی در مواردی، گزارش هیئت تحقیق و تفحص «البسیونی» وقایع اخیر، تأیید کرده است.

فرهنگ رجال بحرین (ویراست نخست)، یکی دیگر از آثار گروه پژوهشی وابسته به انتشارات عظام است و این اثر، یقیناً به صورت سنواتی روزآمد خواهد شد. در آماده سازی این مجموعه همکاران ما کوشیده‌اند با توجه به محدودیت منابع و در فرصتی اندک، اطلاعات شخصی افراد را فراهم کنند، با این همه، این اثر از سهو و خطا برکنار نیست و امید است که خوانندگان آگاه به دیده نقد در آن بنگرند و از ارشاد و راهنمایی دریغ نوزند.

در پایان شایسته می‌دانیم از همکاری خانم‌ها الهه نعمتی و زهرا صفری که در امر ترجمه و فریبا محمدپور که حروفچینی و صفحه‌بندی این اثر مرهون همیاری آنها بوده است، نیز قدردانی شود.

سید محمد صادق خرازی - سید علی موجانی

پاییز ۱۳۹۰